

## Nr 17

**Utbildningsutskottets betänkande i anledning av propositionen 1972: 26 angående vuxenutbildning, m. m. jämte motioner.**

### Propositionen

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1972: 1 bil. 10 (punkterna G 5—G 7) beräknat medel för nedannämnda ändamål har Kungl. Maj:t i propositionen 1972: 26 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden såvitt nu är i fråga föreslagit riksdagen att

1. medge att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln får tas i anspråk under budgetåret 1972/73 för försöksverksamhet med vuxenutbildning,

2. godkänna i propositionen förordade ändringar av det statliga stödet till studiecirkelverksamheten,

3. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om organisationen för studie- och yrkesvägledning,

4. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om elevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen,

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad som förordats i propositionen utfärda erforderliga bestämmelser om avgift för särskild prövning och fyllnadsprövning,

6. godkänna vad som i propositionen förordats om fortbildning av lärare,

7. godkänna vad som i propositionen förordats om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete,

8. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.,

9. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.,

10. till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 9 400 000 kr.

I propositionen ges en redogörelse för den uppsökande verksamhet som kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) bedriver. Erfarenheterna från FÖVUX-verksamheten visar enligt propositionen att försöksperioden bör förlängas för att man skall få det underlag för en säkrare bedömning av de kortutbildades utbildningssituation som fordras för mer systematiska insatser.

Den s. k. prioriterade studiecirkelverksamheten på grundskolnivå i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap är enligt föredragande statsrådet ett mycket viktigt instrument när det gäller att tillgodose grupper som tidigare missgynnats i utbildningshänseende. Därför föreslås i propositionen att ett särskilt bidrag på 5 kr. per studietimme införs till de prioriterade studiecirkelarna för administration och uppsökande verksamhet. Det föreslagna bidraget skall ses som en motsvarighet till det särskilda statsbidrag som används till kostnader för intagning av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande verksamhet och som utgår med 2 procent av statsbidraget till lönekostnad.

Inom den kommunala vuxenutbildningen bör enligt propositionen även under läsåret 1972/73 grundskolkurser prioriteras. Antalet undervisningstimmar i gymnasieskolkurserna bör få öka med 10 procent för nästa budgetår, varvid man särskilt bör inrikta sig på att yrkesinriktade kurser kommer till stånd. Högst 40 procent av schablonbidraget för studiehandledning m. m. föreslås få omvandlas till hel- eller deltidstjänst som studie- och yrkesvägledare. Minimiantalet elever för inrättande av kurs får f. n. vara lägst åtta på de orter inom det allmänna stödområdet som ligger utanför s. k. g-ort, i övrigt skall det vara lägst tolv. Det föreslås i propositionen att på försök skall få anordnas 100 kurser med lägst åtta elever på sådana orter, där skiftarbete förekommer i större omfattning och vilka är g-orter eller ligger utanför det allmänna stödområdet.

En avgift om 50 kr. föreslås för särskild prövning och fyllnadsprövning vid bl. a. gymnasieskolan och den kommunala och statliga vuxenutbildningen.

Lärare inom kommunal vuxenutbildning skall delta i speciella fortbildningsprogram under minst en studiedag.

Det anses angeläget att inom ramen för anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet ökade resurser satsas på pedagogiskt utvecklingsarbete inom vuxenutbildningsområdet. 2 milj. kr. föreslås som ett lämpligt riktmärke för dessa insatser under nästa budgetår. Vidare föreslås att antalet ledamöter i den pedagogiska nämnden på skolöverstyrelsen utökas för att den skall kunna ägna ökad uppmärksamhet åt de vuxenpedagogiska frågorna.

Anslagen Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna, Bidrag till studiecirkelverksamhet och Bidrag till studieförbund föreslås uppräknade med avrundat 70 milj. kr. till närmare 440 milj. kr.

Utskottet behandlar Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag beträffande löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet och beträffande vidareutbildning av mellanstadiets lärare i betänkandena UbU 1972: 19 respektive UbU 1972: 20.

# Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande motioner:

1972: 498 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avser hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av vuxenutbildningens mål, organisation, dimensionering och finansiering,

1972: 1064 av herr Pettersson i Örebro m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att statsbidrag generellt skall utgå till studiecirklar som berör villaträdgårdens planering och skötsel,

1972: 1107 av fru Hjelm-Wallén m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen uttalar att möjlighet ges att inom vuxenutbildningen inrätta fasta tjänster samt fyllnadstjänstgöring i kombination med tjänst i ungdomsskolan,

1972: 1117 av herr Karlsson i Mariefred (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att den nuvarande möjligheten för rektorer och ämneslärare vid statsunderstödda folkhögskolor att fullgöra viss del av sin undervisningsskyldighet såsom handledare i studiecirkel inom det frivilliga bildningsarbetet eller som lärare vid löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet utsträcks att gälla även tjänstgöring som lärare inom den kommunala vuxenutbildningen,

1972: 1527 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen

1. — med bifall i övrigt till propositionen 1972: 26 — som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande behovet av en samlad översyn av vuxenutbildningen,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet, med bibehållande av de sociala förmånerna, för deltagande i vuxenutbildning blir föremål för snabb utredning och att förslag härom snarast föreläggs riksdagen,

3. under Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 anvisar ett med 300 000 kr. till 9 700 000 kr. förhöjt anslag,

1972: 1528 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen beslutar dels att kommunerna åläggs att inrätta vuxenutbildningsråd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionen, dels att vuxenutbildningsråden åläggs ansvaret för intagningen av elever i den kommunala vuxenutbildningen,

1972: 1529 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c, fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär

1. att de prioriterade studiecirkelarna skall omfatta även ämnet samhällskunskap på gymnasienivå,

2. att alla cirklar med minst två handikappade deltagare räknas som prioriterade,

3. att åtta deltagare skall räcka för anordnande av kurs i alla orter utanför g-ort,

4. att kommunerna och de erkända studieförbunden gemensamt kan utnyttja de föreslagna syo-tjänsterna,

5. att organisationsbidraget anknyts till antalet studietimmar,

1972: 1530 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen

1. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 152 000 000 kr.,

2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 152 000 000 kr.,

1972: 1531 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller

1. att försöksverksamhet med heltidsanställda lärare och arvoderade huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen kommer till stånd fr. o. m. den 1 juli 1972,

2. om ytterligare åtgärder och förslag till en förbättrad lärarfortbildning avseende vuxenutbildningens behov i enlighet med vad som anförts i motionen,

1972: 1534 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen begär åtgärder syftande till att samtliga erkända studieförbunds möjligheter att enligt folkbildningsförordningen fritt och på lika villkor verka inom bildningsarbetet icke kan inskränkas genom överenskomelser ensidigt gynnande ett eller flera studieförbund och uteslutande övriga från viss verksamhet.

## Utskottet

Det finns i dag flera olika former av samhällsstödd vuxenutbildning. Studiecirkelverksamhet bedrivs f. n. av elva av skolöverstyrelsen godkända studieförbund. Kommunal vuxenutbildning anordnas i ca 320 kommuner. I Norrköping och Härnösand finns statliga skolor för vuxna, som bygger på en kombination av lärarledd undervisning och korrespondensundervisning. En annan form av vuxenutbildning är arbetsmarknadsutbildningen, i vilken numera utbildning i allmänna ämnen på grundskolnivå ingår. Folkhögskolorna utgör också en viktig studiemöjlighet för de vuxna. Vuxenutbildningsprogrammen via radio och television är för många ett komplement och för andra ett alternativ till andra utbildningsmöjligheter. Dessutom förekommer utbildning inom löntagarorganisationer, statlig och kommunal förvaltning, privata företag m. m.

År 1968 tillkallades kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX). Denna kommitté har den 21 oktober 1971 överlämnat delbetänkandet Vuxna Utbildning Studiefinansiering. Avsikten har varit att tillföra ytterligare material till debatten om vuxenutbildning, särskilt formerna för de vuxnas studiesociala stöd.

Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX), som tillkallades år 1970, har till uppgift att genom flexibla studieformer och olika slags studiestimulerande åtgärder försöka nå de vuxna som har kort och bristfällig utbildning och på grund av sociala, psykologiska och geografiska skäl nu inte deltar i vuxenutbildning. Verksamheten bedrivs i form av studiecirklar, till vilka deltagarna rekryteras genom uppsökande verksamhet. FÖVUX har nyligen lagt fram ett betänkande, som är en redogörelse för verksamheten under det första försöksåret, dvs. verksamhetsåret 1970/71.

1968 års utbildningsutredning behandlar frågor av central betydelse inom vuxenutbildningsområdet. Särskilda sakkunniga har tillkallats för att utreda frågan om den fortsatta verksamheten med television och radio i utbildningen.

SVUX har den 25 februari 1972 erhållit tilläggsdirektiv i enlighet med önskemål som förra året framfördes av riksdagen (jfr UbU 1972: 13). Kommittén skall undersöka hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra och i bl. a. organisatoriskt och studiesocialt avseende göra prioriteringar mellan olika åtgärder. I direktiven påpekas också att det inom ett totalt givet utbildningsprogram kan bedömas vara angeläget med tyngdpunktsförskjutningar.

SVUX skall pröva vilka åtaganden som en utvidgad uppsökande verksamhet skulle medföra och därmed beakta erfarenheterna från FÖVUX:s försöksverksamhet. Kommittén skall vidare pröva frågan om en särskild insats för de relativt unga som på grund av att grundskolan genomförts successivt inte fått tillgång till den nioåriga obligatoriska skolan. Övervägandena kan leda fram till en prövning av det statliga stödet till olika former av vuxenutbildning.

I direktiven påpekas att den enskilde möter ett stort utbud av utbildning, som svarar mot skilda behov. I vissa fall kan det emellertid vara svårt, trots de många olika formerna, att få till stånd utbildning. För den enskilde kan det vidare ibland vara svårt att orientera sig om de olika studiemöjligheterna. Det kan därför vara angeläget med en lokal och regional samordning av utbildningsinsatserna. SVUX skall enligt direktiven närmare undersöka hur man skall kunna nå fram till en sådan samordning. De lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter skall härvid särskilt beaktas. SVUX skall vid fullgörandet av sitt uppdrag samråda med FÖVUX.

I två motioner uttalas önskemål om en samlad översyn av vuxenutbildningen.

I motionen 1972: 498 understryks bl. a. att den pågående expansionen av vuxenutbildningen bör kompletteras med en ingående utvärdering av de erfarenheter man hittills gjort. Att som mål för vuxenutbildningen ställa upp ett överbryggande av den skillnad i själva antalet skolår som finns mellan olika generationer anses inte vara realistiskt. Vuxenutbildningens mål, organisation, dimensionering och finansiering behöver enligt motionärerna närmare utredas.

Som nyss redovisats har SVUX den 25 februari 1972, alltså sedan förevarande motion väcktes, erhållit tilläggsdirektiv. Av dessa framgår att en översyn av vuxenutbildningen kommer att ingå i SVUX:s nya arbetsuppgifter. Motionens krav synes därmed vara tillgodosett. Med hänvisning härtill anser utskottet att motionen 1972: 498 inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

Även i motionen 1972: 1527 hävdas att behovet av en samlad översyn av hela vuxenutbildningen ökar i takt med vuxenutbildningens växande omfattning. Utskottet, som även beträffande detta yrkande får hänvisa till nämnda tilläggsdirektiv till SVUX, finner att inte heller ifrågasatt yrkande i motionen 1972: 1527 påkallar någon riksdagens åtgärd. SVUX har att dra erforderliga slutsatser av olika utredningars arbetsresultat.

Frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning tas även upp i den förevarande motionen 1972: 1527. Ett motsvarande yrkande avslogs av riksdagen senast år 1971. Inrikesutskottet uttalade därvid i sitt betänkande 1971: 21 bl. a. att i första hand avtalsvägen borde prövas för att lösa frågan om rätt till ledighet från arbetet för deltagande i vuxenutbildning. Utbildningsutskottet, som erinrar om att riksdagens beslut i ärendet fattades den 5 november 1971, avstyrker bifall till motionen 1972: 1527 i denna del.

Flera kommuner har i dag upprättat vuxenutbildningsråd. I motionen 1972: 1528 yrkas att kommunerna skall åläggas att inrätta vuxenutbildningsråd och att dessa råd skall ansvara för intagning av elever i den kommunala vuxenutbildningen.

Föredragande statsrådet ansåg i propositionen 1971: 37 att det med hänsyn till kommunernas skiftande förhållanden inte var lämpligt att i författning ålägga kommunerna att införa vuxenutbildningsråd. Det skulle enligt propositionen stå skolstyrelsen fritt att avgöra om man ville låta ett sådant vuxenutbildningsråd få hand om intagningsverksamheten på det kommunala vuxenutbildningsområdet eller om man ville skapa ett nytt organ. Utskottet delade i sitt betänkande 1971: 13 denna uppfattning och riksdagen anslöt sig härtill. Utskottet har in-

hämtat att skolöverstyrelsen nyligen anordnat en konferens angående vuxenutbildningsråd, varvid samverkan på lokal nivå mellan olika utbildningsanordnare diskuterades. Av tilläggsdirektiven till SVUX framgår också att kommittén skall beakta frågan om de lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 1528.

Enligt propositionen bör kommun fr. o. m. den 1 juli 1972 få möjlighet att till hel- eller deltidstjänst som studie- och yrkesvägledare omvandla högst 40 procent av schablontillägget för studiehandledning samt studie- och yrkesorientering. Föredragande statsrådet avser föreslå Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser beträffande inrättande av sådan tjänst. Utskottet har intet att erinra mot den föreslagna anordningen.

I motionen 1972: 1529 föreslås att förevarande tjänst som studie- och yrkesvägledare skall kunna användas för såväl kommunal vuxenutbildning som studieförbundens utbildningsverksamhet. Utskottet, som anser att det inte föreligger någon motsättning mellan kommunens och studieförbundens utbildningsverksamhet, finner det naturligt att i propositionen föreslagen tjänst som studie- och yrkesvägledare också kan användas för studieförbundens verksamhet om det finns ett lokalt intresse härför. Föreligger i nuvarande förslag formella hinder för ett sådant sambruk av tjänst som studie- och yrkesvägledare bör Kungl. Maj:t och berörda utbildningsmyndigheter undanröja dessa. Vad utskottet anfört i anledning av ifrågavarande yrkande i motionen 1972: 1529 bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

För närvarande gäller att elevantalet för inrättande av kurs får vara lägst åtta på de orter inom det allmänna stödområdet som ligger utanför s. k. g-ort, i övrigt skall elevantalet vara lägst 12. Eftersom det på orter med hög frekvens skiftarbete visat sig svårt att få ihop ett tillräckligt antal elever som samtidigt är lediga från arbetet, förordas i propositionen att på försök skall få anordnas 100 kurser med lägst åtta elever på sådana orter där skiftarbete förekommer i större omfattning och vilka är g-orter eller ligger utanför det allmänna stödområdet.

Utskottet har inhämtat att skolöverstyrelsen tolkar begreppet g-ort som tätort, i vilken anordnas treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan, enligt den avgränsning för tätort som gjorts av statistiska centralbyrån inför 1970 års folkräkning. Detta anses motsvara vad som i propositionen 1971: 37 åsyftats med begreppet g-ort. Begreppet g-ort är oklart sedan kommunsammanslagningar skett.

I motionen 1972: 1529 föreslås att åtta deltagare skall räcka för anordnande av kurs på orter utanför g-ort, dvs. orter som ligger utanför tätorter av nyss nämnt slag.

Utskottet anser att försöksverksamheten bör avvaktas innan en utvidgning sker av området för kursverksamhet med lägst åtta elever och avstyrker därför bifall till ifrågavarande yrkande i motionen 1972: 1529.

Frågor som avser tjänster för lärare i den kommunala vuxenutbildningen tas upp i ett antal motioner. Inom den kommunala vuxenutbildningen är lärarna i regel anställda som timlärare när det gäller kurs som motsvarar utbildning enligt läroplanen för grundskolans högstadium eller enligt kursplanerna för någon av följande linjer i gymnasieskolan, nämligen tvåårig ekonomisk linje, tvåårig social linje, tvåårig teknisk linje, treårig linje och fyraårig linje. I fråga om övriga gymnasieskolkurser fullgörs undervisningen i allmänhet av lärare vid kommunens gymnasieskola. Föregående år beslutade statsmakterna medge lärare inom den kommunala ungdomsutbildningen, som har tjänst inom det allmänna stödområdet utanför s. k. g-ort, möjlighet att i tjänsten inräkna undervisning inom kommunal vuxenutbildning (prop. 1971: 37, UbU 1971: 13, rskr 1971: 170). Av förevarande proposition framgår att föredragande statsrådet avser föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt skolöverstyrelsen att förutsättningslöst pröva konsekvenserna av att inrätta heltidstjänster inom den kommunala vuxenutbildningen i landet i dess helhet. Utskottet har inhämtat att utredningsuppdraget avses omfatta även frågan om möjlighet för ungdomsskolans lärare att i tjänsten inräkna tjänstgöring inom kommunal vuxenutbildning.

I motionen 1972: 1107 föreslås att heltidstjänster får inrättas inom vuxenutbildningen och att lärare i ungdomsskolan i sin tjänst får inräkna undervisning inom kommunal vuxenutbildning. Utskottet, som hänvisar till det i propositionen angivna utredningsuppdraget i ärendet, anser att motionen 1972: 1107 inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1972: 1117 hemställs att rektorer och ämneslärare vid statsunderstödda folkhögskolor i sin tjänst skall få inräkna tjänstgöring i den kommunala vuxenutbildningen. Utskottet, som anser att det i propositionen angivna utredningsuppdraget om möjlighet för lärare att i tjänst inräkna undervisning inom kommunal vuxenutbildning även skall omfatta de i förevarande motion nämnda lärarkategorierna vid folkhögskola, finner att yrkandet i motionen 1972: 1117 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Försöksverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1972 med heltidstjänster som lärare och arvodestjänster som huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen föreslås i motionen 1972: 1531 i avvaktan på resultatet av det nyss redovisade utredningsuppdraget till skolöverstyrelsen. Utskottet, som anser att skolöverstyrelsens förslag bör avvaktas innan heltidstjänster m. m. inrättas, avstyrker bifall till förevarande yrkande i motionen 1972: 1531.

Särskild utbildning av lärare för den statliga och kommunala vuxenutbildningen anordnas på ämneslärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm för vissa studerande. Enligt för utbildningen gällande bestämmelser skall inom ramen för ämneslärarlinjen för dessa studerande anordnas dels en kurs i vuxenundervisningens pedagogik och allmänna metodik om ca 24 timmar, dels kurs i ämnesmetodik speciellt avpassad för vuxenundervisningen och omfattande ca 10 timmar i varje ämne. Praktikterminen skall helt eller delvis förläggas till kommunal vuxenutbildning.

Av propositionen framgår att skolöverstyrelsen har föreslagit att vissa åtgärder vidtas för att få till stånd fortbildning av lärare inom vuxenutbildningen. Enligt förslaget skall det — med vissa undantag — vara obligatoriskt för lärare inom kommunal och statlig vuxenutbildning att delta i speciella program för vuxenutbildning under minst en av läsårets fem studiedagar.

I motionen 1972: 1531 hemställs om dels ökade möjligheter till fortbildning på det vuxenpedagogiska området inom ramen för läsårets fem studiedagar, dels ytterligare utbildningsåtgärder för lärare inom den statliga och kommunala vuxenutbildningen.

Föredragande statsrådet har biträtt skolöverstyrelsens förslag om fortbildning av lärare inom vuxenutbildningen, vilket innebär att årligen för berörda lärare minst en studiedag skall användas för vuxenpedagogiska frågor. Utskottet har intet att erinra häremot men vill tillägga att det bör undersökas vilka möjligheter som finns att anordna ytterligare fortbildning på det vuxenpedagogiska området. Det är vidare angeläget att den grundläggande lärarutbildningen på lärarhögskolas ämneslärarlinje även på andra orter byggs ut på sätt som skett i Stockholm. Vad utskottet i anledning av motionen 1972: 1531 såvitt nu är i fråga anfört beträffande fortbildning och grundläggande lärarutbildning bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

Gränsdragningen mellan statsbidragsberättigad och icke-statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet tas upp i motionen 1972: 1064, i vilken begärs att statsbidrag generellt skall utgå till studiecirklar som berör villaträdgårdens planering och skötsel. Utskottet erinrar om att det inom utbildningsdepartementet har utarbetats en promemoria angående Bidragsvillkor och avgränsningsfrågor i studiecirkelverksamheten (DsU 1970: 6) och att det till folkbildningsbyrån i skolöverstyrelsen finns knuten en s. k. gränsdragningsnämnd. I denna ingår representanter för olika organisationer. Nämnden avgör frågor om statsbidrag till studiecirklar. Med hänvisning till att det ankommer på denna nämnd att avgöra statsbidragsfrågor av nu aktualiserat slag avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 1064.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om statsbidrag till det fria och fri-

villiga folkbildningsarbetet (1963: 463, ändrad senast 1971: 341) utgår ett tilläggsbidrag för allmänna studiecirkelar i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap som i huvudsak motsvarar utbildning enligt läroplan för grundskolan. Frågan om gränsdragning mellan kurser på grundskolnivå och gymnasieskolnivå tas upp i motionen 1972: 1529. I nyssnämnda promemoria Bidragsvillkor och avgränsningsfrågor i studiecirkelverksamheten behandlas även avgränsning av den studiecirkelverksamhet som bör komma i åtnjutande av tilläggsbidrag. Anknytningen till grundskolans ämnen och nivå innebär enligt promemorian inte att undervisningen i pedagogisk-metodiskt avseende skall läggas upp på samma sätt som motsvarande undervisning i grundskolan men däremot att en innehållslig överensstämmelse skall finnas. Tilläggsbidrag utgår när det klart framgår att en studiecirkel som underlag för sitt arbete i huvudsak använt ett av skolöverstyrelsen för detta bidrag godkänt grundmateriel. I Aktuellt från skolöverstyrelsen 1971/72: 15 finns förteckning över studiemateriel som är godkänt för studiecirkelar med tilläggsbidrag. Med hänvisning till dels nämnda förteckning, dels det förhållandet att de prioriterade cirkelarna i pedagogisk-metodiskt avseende bör läggas upp så att de passar vuxna avstyrker utskottet bifall till förevarande yrkande i motion 1972: 1529.

Enligt motionen 1972: 1529 bör såsom prioriterade studiecirkelar räknas alla i vilka ingår minst två handikappade.

Som grund för statsbidrag till studiecirkelar gäller att vid studietimme minst fem deltagare skall vara närvarande, dock att i cirkelar för handikappade ersättning efter framställning till skolöverstyrelsen kan utgå till assisterande ledare inom ramen för bidraget. I sådant fall omfattar cirkeln tre handikappade samt en ledare och en assisterande ledare. Tilläggsbidrag om 5 kr. utgår vidare till studiecirkelar i ämnen som avser att främja kommunikationsfärdigheter hos handikappade.

I propositionen föreslås 400 000 kr. till pedagogisk verksamhet bland handikappade och 200 000 kr. till produktion av studiemateriel för handikappade.

Med hänvisning till nämnda förhållanden avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 1529 i denna del. Utskottet vill i sammanhanget understryka angelägenheten av att de handikappade i så stor utsträckning som möjligt deltar i cirkelverksamhet med icke-handikappade.

Enligt de principiella grunder som godtagits av 1963 års riksdag utgår bidrag till av skolöverstyrelsen godkända studieförbund (prop. 1963: 36, SU 1963: 74, rskr 1963: 190). Bidraget utgår dels till organisationskostnader, dels till kostnader för pedagogisk verksamhet. Bidraget till organisationskostnaderna skall fördelas mellan studieförbunden med hänsyn dels till kostnaderna för studiecirkelverksamhet, dels till den bidragsberättigade studiecirkelverksamhetens geografiska spridning. Till de poster som får beaktas vid beräkningen av detta bidrag hör utgifterna för

instruktörer och centralt anställd personal — även den personal som sysslar med pedagogiska uppgifter —, förbundsledningens lokaler, internationella förbindelser, instruktions- och inspektionsresor, konferenser och studiepropaganda. Bidraget till pedagogisk verksamhet skall fördelas mellan förbunden i proportion till genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste verksamhetsåren. Bidraget skall användas för åtgärder av pedagogisk natur inom studiecirkelverksamheten, i första hand till utgifter för utbildning av ledare för studiecirklar, framställning av studiemateriel och pedagogiska hjälpmedel, anskaffande av apparater för pedagogisk försöksverksamhet.

I motionen 1972: 1529 begärs att bidraget till studieförbundens organisationskostnader skall bli föremål för översyn och exempelvis anknyttas till antalet studietimmar för respektive förbund. Utskottet, som dels hänvisar till de synpunkter departementschefen anförde i propositionen 1963: 36 i detta ärende, dels erinrar om att hithörande frågor kan tas upp vid SVUX:s allmänna översyn av vuxenutbildningen om så synes lämpligt, avstyrker bifall till motionen 1972: 1529 såvitt nu är i fråga.

I motionen 1972: 1534 tas upp frågor som avser lika villkor för studieförbund. Utskottet, som erinrar om att studieförbunden rymmer olika slag av medlemsorganisationer och att de i motionen aktualiserade frågorna får ses mot den bakgrunden, finner att yrkandet i motionen 1972: 1534 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad gäller erforderliga medelsanvisningar för budgetåret 1972/73 under nu ifrågavarande anslagsrubriker har föredragande statsrådet beräknat kostnaderna för bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna till 165 milj. kr., för bidrag till studiecirkelverksamhet till likaledes 165 milj. kr. och för bidrag till studieförbund till 9,4 milj. kr.

I motionen 1972: 1530 yrkas att till vart och ett av de två förstnämnda ändamålen skall anvisas 152 milj. kr. Utskottet, som konstaterar att motionärerna inte ger anvisning om hur kostnaderna under vart och ett av ifrågavarande förslagsanslag skall begränsas med 13 milj. kr., avstyrker bifall till yrkandena i motionen 1972: 1530 och tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisningar.

I motionen 1972: 1527 begärs att anslaget Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 skall ökas med 300 000 kr. och föras upp med 9,7 milj. kr. Utskottet anser sig böra tillstyrka det av Kungl. Maj:t föreslagna anslagsbeloppet om 9,4 milj. kr. och avstyrker bifall till yrkandet i motionen 1972: 1527.

Vad i propositionen anförts och föreslagits har inte föranlett andra uttalanden från utskottets sida än vad som framgår av det föregående.

## Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionerna 1972: 498 och 1972: 1527, sistnämnda motion i vad avser översyn av vuxenutbildningen,
2. att riksdagen avslår motionen 1972: 1527 i vad avser lagstadgad rätt till viss tjänstledighet,
3. att riksdagen avslår motionen 1972: 1528 om vuxenutbildningsråd,
4. att riksdagen godkänner vad som i propositionen 1972: 26 förordats i fråga om organisationen för studie- och yrkesvägledning,
5. att riksdagen i anledning av motionen 1972: 1529 i vad avser tjänst som studie- och yrkesvägledare som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,
6. att riksdagen beträffande elevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen med avslag på motionen 1972: 1529 i denna del godkänner vad som i propositionen 1972: 26 förordats,
7. att riksdagen avslår motionen 1972: 1107 om heltidstjänster och fyllnadstjänstgöring inom den kommunala vuxenutbildningen,
8. att riksdagen avslår motionen 1972: 1117 om viss fyllnadstjänstgöring inom den kommunala vuxenutbildningen,
9. att riksdagen avslår motionen 1972: 1531 i vad avser viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m.,
10. att riksdagen med godkännande av vad som i propositionen 1972: 26 förordats om fortbildning som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionen 1972: 1531 anför om fortbildning och grundläggande lärarutbildning,
11. att riksdagen avslår motionen 1972: 1064 om statsbidrag till vissa studiecirkel på trädgårdsområdet,
12. att riksdagen avslår motionen 1972: 1529 i vad avser s. k. prioriterad studiecirkel i samhällskunskap,
13. att riksdagen avslår motionen 1972: 1529 i vad avser s. k. prioriterad studiecirkel för handikappade,
14. att riksdagen avslår motionen 1972: 1529 i vad avser bidrag till studieförbundens organisationskostnader,
15. att riksdagen avslår motionen 1972: 1534 om lika villkor för studieförbund,
16. att riksdagen medger att reservationsanslaget till kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln får tas i anspråk under budgetåret 1972/73 för försöksverksamhet med vuxenutbildning,
17. att riksdagen godkänner i propositionen 1972: 26 förordade ändringar av det statliga stödet till studiecirkelverksamheten,
18. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att i enlighet med vad

som förordats i propositionen 1972: 26 utfärda erforderliga bestämmelser om avgift för särskild prövning och fyllnadsprövning,

19. att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen 1972: 26 om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete,
20. att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen 1972: 26 om statsbidrag till avgifter till försäkring för tilläggspension för vissa skolledare och lärare inom den kommunala vuxenutbildningen,
21. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972: 1530 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* för budgetåret 1972/73 anvisar ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.,
22. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972: 1530 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1972/73 anvisar ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.,
23. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972: 1527 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1972/73 anvisar ett anslag av 9 400 000 kr.

Stockholm den 20 april 1972

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

*Närvarande vid ärendets slutbehandling:* herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herr Berndtson i Linköping (vpk), fru Söder (c), herr Jonsson i Alingsås (fp) och fru Laag (s).

### Reservationer

1. beträffande ett samlat program för hela vuxenutbildningen av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med »I motionen» och slutar med »utredningars arbetsresultat» bort ha följande lydelse:

»Enligt motionen 1972: 498 bör vuxenutbildningens mål, organisation, dimensionering och finansiering närmare utredas. I motionen 1972: 1527

hävdas att en splittrad bild av olika aktiviteter inom vuxenutbildningen fortfarande redovisas i Kungl. Maj:ts proposition. Även om SVUX erhållit tilläggsdirektiv kommer som utskottet uppfattar det nämnda utrednings arbetsområde ej att täcka vuxenutbildningsområdet i dess helhet. Det är därför angeläget att Kungl. Maj:t låter utarbeta ett samlat program för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation och pedagogiska problem. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.»

*dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:*

1. att riksdagen med bifall till motionen 1972: 1527 såvitt nu är i fråga och i anledning av motionen 1972: 498 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ett samlat program för hela vuxenutbildningen,

**2. beträffande lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning** av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anser

*dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med »Frågan om» och slutar med »denna del» bort ha följande lydelse:*

»Frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning tas upp i motionen 1972: 1527. Alltsedan 1968 har riksdagen beträffande rätten till ledighet från arbetet hänvisat till att frågan bör lösas avtalsvägen. Någon sådan lösning har inte kommit till stånd. Ett grundläggande krav måste vara att man garanterar de vuxenstuderande anställningstrygghet, dvs. rätt att återgå till tidigare anställningar och sociala förmåner under studietiden. Enligt utskottets mening är det hög tid att åtgärder vidtas och utskottet biträder därför motionärernas krav på lagstiftning. Även andra skäl talar för att lagstiftningsvägen är den mest ändamålsenliga. Avtal kommer sålunda inte att omfatta hela arbetsmarknaden, vilket måste anses rimligt. Det förefaller också lämpligast att tillgripa lagstiftning när det gäller de sociala förmåner som är berörda, eftersom dessa i dag i allt väsentligt är reglerade i lag.»

*dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:*

2. att riksdagen med bifall till motionen 1972: 1527 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet, med bibehållande av de sociala förmånerna, för deltagande i vuxenutbildning bör bli föremål för snabb utredning och att förslag härom snarast bör föreläggas riksdagen,

**3. beträffande relevantalet för inrättande av kurs i kommunal vuxenutbildning** av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c) och herr Jonsson i Alingsås (fp) som anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med »Utskottet anser» och slutar med »motionen 1972: 1529» bort ha följande lydelse:

»Utskottet delar motionärernas uppfattning att kurser inom den kommunala vuxenutbildningen bör kunna inrättas med lägst åtta deltagare på orter utanför tätort, i vilken anordnas treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan. Detta synes vara en ur regionalpolitisk synpunkt rättvisare anordning än den som föreslås i propositionen. Med utgångspunkt i uppgifter om antalet ansökningar om dispens från kravet på lägst tolv deltagare från orter utanför tätort har utskottet gjort den bedömningen att förslaget i motionen om lägst åtta deltagare i kurs på orter utanför tätort i kostnadshänseende kan anses likvärdigt med vad som i denna del föreslås i propositionen. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet ifrågasvarande yrkande i motionen 1972: 1529.»

*dels* att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande elevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen med avslag på Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972: 1529 i denna del fattar beslut om elevantalet i enlighet med vad utskottet förordat,

4. beträffande *viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m. inom den kommunala vuxenutbildningen* av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med »Försöksverksamhet fr. o. m.» och slutar med »motionen 1972: 1531» bort ha följande lydelse:

»I motionen 1972: 1531 föreslås viss försöksverksamhet med heltidstjänster och huvudlärartjänster inom den kommunala vuxenutbildningen som kan utgöra grund för skolöverstyrelsens ställningstaganden vid fullgörandet av det utredningsarbete som aviseras i propositionen. Utskottet delar motionärernas uppfattning om värdet av en försöksverksamhet på detta område och föreslår att för budgetåret 1972/73 efter medgivande av skolöverstyrelsen får inrättas ett från försökssynpunkt skäligt antal heltidstjänster och arvodestjänster som huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen. Vad utskottet sålunda anført bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.»

*dels* att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen i anledning av motionen 1972: 1531 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført om viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m. inom den kommunala vuxenutbildningen,

5. beträffande *lika villkor för studieförbund* av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med »I motionen 1972: 1534» och slutar med »riksdagens åtgärd» bort ha följande lydelse:

»I motionen 1972: 1534 tas upp frågor som avser lika villkor för de erkända studieförbunden. Utskottet, som konstaterar att studieförbunden rymmer olika slag av medlemsorganisationer, finner att de i motionen aktualiserade frågorna får ses mot den bakgrunden. Detta förhållande kan dock inte få inskränka studieförbundens möjligheter att fritt och på lika villkor verka inom folkbildningsarbetet. Särskilda i administrativ ordning meddelade föreskrifter eller på annat sätt vidtagna åtgärder av konkurrensbegränsande karaktär, varigenom ett eller flera studieförbund ensidigt gynnas och övriga utesluts från viss verksamhet, bör inte få förekomma. Vad utskottet anfört i anledning av motionen 1972: 1534 bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.»

*dels* att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. att riksdagen beträffande lika villkor för studieförbund i anledning av motionen 1972: 1534 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande *medel till bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med »I motionen 1972: 1530» och slutar med »till medelsanvisningar» bort ha följande lydelse:

»I anledning av motionen 1972: 1530 föreslår utskottet att till bidrag till driften av kommunala skolor anvisas 152 000 000 kr. för budgetåret 1972/73. Beträffande medelsanvisningen till bidrag till studiecirkelverksamhet tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag för nästa budgetår.»

*dels* att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972: 1530 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* för budgetåret 1972/73 anvisar ett förslagsanslag av 152 000 000 kr.,

7. beträffande *medel till bidrag till studieförbund* av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med »I motionen 1972: 1527» och slutar med »motionen 1972: 1527» bort ha följande lydelse:

»I motionen 1972: 1527 begärs att anslaget Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 skall föras upp med 9,7 milj. kr. på riksstaten i enlighet med skolöverstyrelsens förslag. Studieförbundens verksamhet

utgör en väsentlig del av vuxenutbildningen. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka det i motionen föreslagna anslagsbeloppet, vilket innebär en ökning av anslaget med 0,3 milj. kr. jämfört med det belopp som upptas i propositionen.»

*dels att utskottets hemställan under 23 bort ha följande lydelse:*

23. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972: 1527 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1972/73 anvisar ett belopp av 9 700 000 kr.

### Särskilt yttrande

beträffande *fritt och frivilligt folkbildningsarbete* av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c) och herr Jons-son i Alingsås (fp):

Studieförbunden har till huvuduppgift att bland vuxna bedriva studie- och bildningsverksamhet av riksomfattande karaktär. Enligt kungörelsen om statsbidrag till det frivilliga folkbildningsarbetet (1963: 463) skall studieförbundens verksamhet utformas så, att det föreligger förutsättningar för en objektiv och allsidig belysning av studieämnena. Arbetet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och på sådant sätt, att självständigt tänkande och ställningstagande främjas. Enligt skolöverstyrelsens anvisningar skall studieverksamheten vara fri och oberoende av direktiv från donatorer, medlemsorganisationer, företag och andra intressenter.

I administrativ ordning meddelade bestämmelser som strider mot andan i folkbildningskungörelsen kan icke accepteras.

